

"תוצאות המפגש עם האויב הן הקובעות" - סרן (מיל.) גל פרל

גל פרל, חוקר במרכז דדו וסרן (מיל.) בעוצבת הצנחנים "חיצי האש".

בספר יוצא דופן באיכותו (ובכך שכתב אותו קצין בשירות פעיל) תיאר תא"ל (מיל.) משה "צ'יקו" תמיר את חוויותיו מהלחימה בדרום לבנון, מבלי לחסוך את שבטו מזה"ל ומעצמו. הלחימה בלבנון תבעה אורך רוח, תחכום ואומץ, ולקחיו של תמיר ממנה נותרו בתוקף.

בראשיתו של קורס שעשיתי לאחרונה במילואים חולק לנו הספר "מלחמה ללא אות" (הוצאת מערכות, 2005), שכתב תא"ל (מיל.) משה (צ'יקו) תמיר, בו תיאר את חוויותיו מלחימת צה"ל בדרום לבנון (1982-2000). תמיר, יוצא חטיבת גולני שגם פיקד עליה בלחימה באנתיפאדה השנייה, כתב את הספר בעת ששימש כראש מטה פיקוד המרכז. בהמשך פיקד על אוגדת עזה, בתקופת לחימה אינטנסיבית כנגד החמאס (והוביל את ההכנות למבצע "עופרת יצוקה"), ועל קורס מפקדי פלוגות וגדודים. את ההקדמה לספר כתב שר הביטחון והרמטכ"ל לשעבר שאול מופז, שבעצמו לחם שנים ארוכות בלבנון ובין היתר פיקד על חטיבת הצנחנים בפשיטה על בסיס החזבאללה במיידון. מופז ציין כי "ההתמודדות עם לוחמת גרילה לאורך זמן מורכבת מאין כמוה. אין בה ניצחונות בזק מפוארים ואין בה הכרעה מהירה וחדה. לכן תבעה המלחמה בלבנון אורך רוח, תחכום ואומץ" (עמ' 7).

לחימה שתבעה סבלנות, תחכום ואומץ

המפגש הראשון שלו עם מחבלי החזבאללה אירע בשנת 1985, כאשר היה "סגן מפקד פלוגה בגדוד ברק של גולני" (עמ' 13). כוח בפיקודו לקח חלק בהיתקלות עם חוליית חזבאללה, שאליה הצטרפו גם מח"ט הגזרה, אל"מ זאב זכרין, קצין צנחנים מנוסה, ומפקד אוגדת הגליל, תא"ל אילן בירן. "בתום הקרב הקצר נהרגו שלושה מחבלים ושניים נוספים נלקחו בשבי" (עמ' 15).

מאז לחם תמיר שנים ארוכות בלבנון, והפיק לקחים מהותיים. אחד הבולטים שבהם הוא הכלל לפיו "לחימה נגד גרילה היא מאמץ סיזיפי אינסופי. המאמץ האדיר המושקע בפעילות המבצעית נבחן בעת אירוע בודד ואין זה משנה כלל אם מדובר במבצע מיוחד שאליו מתכונן הכוח בדקדקנות או בפעילות שגרתית. תוצאות המפגש עם האויב הן הקובעות" (עמ' 83).

מהספר ניכרת אמונתו של תמיר במפקדי ולוחמי צה"ל ובצורך שהוא רואה בגיבויים ובתמיכה בהם במהלך הפעילות המבצעית. לדבריו, "מחיר הטעות של מפקד בלחימה יכול להיות נורא, אך כל עוד לא התרשל, המערכת הצבאית חייבת לעמוד בפרץ הביקורת. ללא האומץ של מפקדי השדה לקחת אחריות ולקבל החלטות באופן עצמאי, אין הצבא מסוגל לתפקד בלחימה. האומץ הזה נפגע קשות כאשר מפקדים נענשים על שגיאות שעשו בלחימה. עד מהרה פושטת התופעה של אי לקיחת אחריות ו"המתנה לאישורים", לעיתים עד כדי אבסורד. הדחה והענשה של מפקד לאחר כישלון מצטיירות מצוין במערכת הציבורית, ובייחוד בתקשורת, אך יש לכך השפעה הרסנית מאין כמוה על מפקדי השדה" (עמ' 147). תמיר קבע בספרו, במידה רבה של צדק, שהשינוי באופן הלחימה של צה"ל בלבנון נבע מקביעת הרמטכ"ל אמנון ליפקין-שחק, יוצא הצנחנים, עם כניסתו לתפקיד "שההתמודדות בלבנון היא מלחמה ולא פעילות ביטחון שוטף" (עמ' 116). במקביל הגדיר אלוף פיקוד הצפון החדש, עמירם לוין, יוצא סיירת מטכ"ל, את הלחימה בחזבאללה כלחימה בארגון גרילה. לוין הוביל קו התקפי שכלל פשיטות, מארבים ומבצעים מיוחדים.

בפיקוד הוקם בית הספר ללוחמה בגרילה, שהכשיר את יחידות צה"ל ללחימה בלבנון, ובחטיבת גולני הוקמה יחידת אגוז, יחידה ייעודית ללחימה בחזבאללה בשטח ההררי והסבוך של לבנון (בהתאם למודל יחידות המסתערבים שיושם בהצלחה באיו"ש וברצועת עזה). מפקדה הראשון של היחידה, סא"ל (לימים תא"ל) ארז צוקרמן מהקומנדו הימי, הוביל אותה בהצלחה בפעולות כנגד חוליות החזבאללה.

"יש לנו חוב"

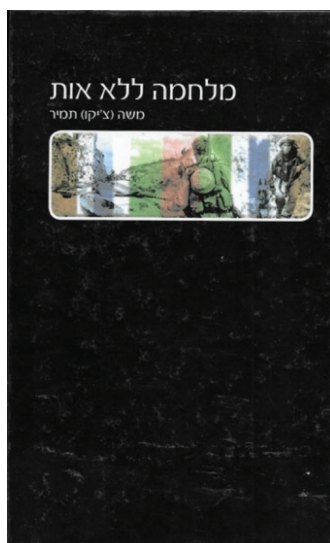
פרק משמעותי הקדיש תמיר לתקופה בה פיקד על יחידת אגוז, בשנים 1998-1997, במהלכה הוביל את היחידה להישגים רבים בלחימה. מרתק במיוחד היה תיאור מבצע "נוף פראי", במהלכו ארב כוח פלוגתי מיחידת אגוז לפעילי חזבאללה במורדות המערביים של רכס הרפיע בספטמבר 1997, מארב שהפך דרמטי בתוצאותיו.

לאחר שלושה ימים שבהם ארבו צוותי הפלוגה, עליה פיקד דוד, לפעילי חזבאללה במרחב, הוחלט לקפל את המארב. בעת תנועת אחד הצוותים, "הבחין לפתע ארז, מפקד הצוות, במחבל שנע כמה עשרות מטרים במדרון שמעליו ופתח מייד באש בתרגולת של "מטרת חטף" (מטרה המופיעה לזמן קצר בסבך), אך לא

הצליח לחסל את המחבלי" (עמ' 166). הצוות יצא למרדף בעקבות המחבל ולצדו גם הצוותים האחרים, ובהם הצוות של ערן, שהיה מרוחק מעט יותר. "כאשר התמקם בעמדה שתוכננה מראש למקרה כזה, זיהה המקלען שלושה מחבלים שנמלטו מאזור ההיתקלות ופתח מייד באש. מייד אחריו הצטרפו לוחמים נוספים לירי והמחבלים שנפגעו נעלמו מאחורי הסלעים והשיחים במדרון" (עמ' 166). הכוח נתקל בפעילי הכוח המיוחד של חזבאללה ותמיר ציין כי "הקרב, שהתנהל עם לפחות שלוש חוליות מחבלים, היה מורכב ומסובך לשליטה ונדרש תיאום הדוק בין הכוחות למניעת ירי כוחותינו על כוחותינו. דוד ניהל את הלחימה בשקט ובקור רוח מופתי" (עמ' 167).

בעת נסיגת הכוח לעבר מוצבי צה"ל פקד תמיר על הכוח להעמיס את גופות שניים מהמחבלים על אלונקות ולשאתן עמו, בשל חשד כי אחד מהם עשוי להיות בכיר בארגון. ברקע עמדה העובדה שחזבאללה החזיק אז בחלקי גופתו של לוחם השייטת, איתמר איליה, שנפל במבצע "שירת הצפצפה". תמיר, שהבין את גודל המאמץ הפיזי שתבע מלוחמיו, עלה בקשר ואמר לאנשיו: "יש לנו חוב, מישהו מסתכל עלינו עכשיו מלמעלה" (עמ' 169).

עם חזרת הכוח של אגוז התברר כי אחת הגופות היא זו של האדי, בנו של מזכ"ל הארגון השייחי חסן נצראללה. גופתו, ביחד עם גופותיהם של לוחמי חזבאללה אחרים, הוחזרה ללבנון בתמורה לחלקי גופתו של איתמר אליה.

"בהיתקלות עדיף לפעול מאשר להמתין"

בספר בחר תמיר להקדיש פרק לזכר מפקדו ורעו לנשק, תא"ל ארז גרשטיין, שנהרג כמפקד יחידת הקישור ללבנון (יק"ל) ב־1999, כשהשיירה שבה נסע עלתה על מטען. מסלול שירותו של תמיר היה דומה מאוד לזה של גרשטיין והוא הושפע ממנו עמוקות.

גרשטיין, שעשה כל שירותו בחטיבת גולני נחשב לאחד ממפקדיה הבולטים. כשפיקד על סיירת גולני, בשנת 1987, "פשט כוח של גולני, בפיקוד המח"ט גבי אשכנזי, על בסיס של החזבאללה שאותר בחווה חקלאית המכונה מזרעת אל-חמרא שברמת נבטיה. כוח הסיירת, בפיקודו של ארז, שהוביל את המבצע, התגנב עד שהגיע ממש מתחת לאפס של השומרים. אז פתח באש וחיסלם" (עמ' 29). שנה מאוחר יותר הוא הוביל את הסיירת במבצע "כחול וחום", פשיטה מן הים על מפקדתו של אחמד גיבריל בנועיימה. נקודת האור היחידה במבצע, כתב תמיר, "הייתה פעולת הסיירת, בפיקודו של ארז, שהשלימה את משימתה ופגעה במספר גדול של מחבלים" (עמ' 220).

כשפיקד תמיר על סיירת גולני, עודד אותו גרשטיין, שפיקד באותה עת על גדוד 51 בחטיבה, לאחר אירוע לא מוצלח. "בהיתקלות תמיד עדיף לפעול מאשר להמתין" (עמ' 33), אמר לו אז, ודומה שסיכם את כל תפיסתו המבצעית על רגל אחת.

חותמו של גרשטיין, כתב תמיר, "ניכר כמעט בכל תחומי העשייה של הלחימה בחזבאללה – החל מפיתוח שיטות פעולה מורכבות וכלה בנושאים פעוטים כמו הסוואת קסדות ורצועות הנשק. ואולם יותר מכול השפיע ארז על רוח הלחימה. דמותו הבוטחת והצלחותיו המבצעיות הילכו קסם על המפקדים ועל הלוחמים הצעירים" (עמ' 218). לכן, סיכם בצער, הייתה הידיעה על מותו קשה כל כך.

פיקוד מלפנים

אף שתמיר התמקד בעיקר בשירותו ובחוויותיו שלו, הספר כולל גם את פועלן של יחידות נוספות. כך למשל תואר מבצע "גוף חימום", במאי 1995, שהיה פעולה מוצלחת לפגיעה בכוחות האבטחה של חזבאללה בכפרים אשר "בוצעה על ידי סיירת הצנחנים" (עמ' 173). במבצע שעליו פיקד רס"ן יוסי בכר (לימים אלוף), מפקד הסיירת, נהרגו שישה פעילי חזבאללה בפאתי הכפר זותר אֶזְרַקְיָה. "המחבלים חוסלו מהמארב מטווח קצר לאחר מכת אש קצרה והסתערות של כוח הסיירת שבהבלתו" (עמ' 173).

במבצע "מהלך מבריק", ב־1997, הוביל תמיר כוח מיחידת אגוז לפשיטה שמטרתה דומה. "הייתי המפקד הוותיק ביותר שעדיין הוביל מבצעים וידעתי שלהצטרפותי לכוח היה משקל גדול בהחלטה לאשר את המבצע" (עמ' 176), כתב. הכוח בפיקודו, ובו המ"פ רון וייזל (לימים מח"ט מנשה), התגנב לפאתי הכפר עֶנְדוּרְיָה וסגר על כוח אבטחה של חזבאללה שמנה שמונה פעילים.

"סימנתי לרון והתחלתי בספירה לאחור. בסיום הספירה פתחו הכוחות באש מתוזמנת מכמה כיוונים. בתוך מהומת הירי והצעקות יכולתי להבחין במחזה הנורא של שני המחבלים שהיו שקועים בשינה מנסים להיחלץ משקי השינה ללא הועיל. בתום מכת האש השלכנו רימונים למרכז כרם הזיתים והתכוננו לניתוק מגע מהיר" (עמ' 179).

בסיוע מסוקי קרב, ארטילריה וכוח רתק שמוקס מראש, שב הכוח בפיקודו לשטח שבשליטת צה"ל, לאחר שפגע בכוח האבטחה שבכפר השלים את המשימה בהצלחה. על תקופת פיקודו על יחידת אגוז עוטר תמיר בצל"ש אלוף פיקוד הצפון והיחידה כולה זכתה בצל"ש הרמטכ"ל.

יש לציין כי אף שתמיר עסק בספרו במלחמה "על אש קטנה" שהתנהלה בלבנון, כפי שכינה אותה בשעתו גרשטיין (בראון וארד, 1997, עמ' 10), הוא כלל בספרו גם אבחנות חשובות בכל האמור למלחמות בעצימות גבוהה בהרבה. החשובה שבהן היא כי "במלחמה כוללת מתנהלת לחימה רחבת היקף ברבזמן המחייבת כל מפקד להתמקד ברמת הפיקוד שלה הוא אחראי. האינטנסיביות שבה מתנהלת הלחימה אינה מאפשרת התערבות של מפקד בכיר באופן ביצוע המשימה של יחידות המשנה שלו, ולכן אופי הפיקוד הוא מבוזר ומעודד חופש מחשבה ויוזמה בקרב המפקדים" (עמ' 275). גישה זו, שלעתים דומה שנשכחה בצה"ל, נותרה נכונה ואליה יש לשוב ולאורה יש לחנך מפקדים.

אין זה דבר של מה בכך שקצין בכיר בשירות פעיל פרסם ספר, שבו מתח ביקורת על הצבא, והדבר מעיד טובות על צה"ל כארגון לומד הפתוח לביקורת פנימית. הספר שהוציא תמיר מתחת ידו מרתק, קריא, נהיר ומלא בלקחים רלוונטיים של מי שהלך בשבילים והוביל אחריו לוחמים. תקופת הלחימה בלבנון הפכה לכמעט נשכחת ולא נחקרה ותועדה דיו ומכאן חשיבות הספר, הן למחקר ההיסטורי ובוודאי למפקדי השדה של צה"ל, שכן הם עוד עשויים ללחום בלבנון ולקחיו של תמיר נותרו בתוקף.

רשימת המקורות:

- בראון אלונה וארד, בועז (5 בספטמבר 1997). "אנחנו למודים אירועים קשים". במחנה, עמ' 10-13.